

Rīgā, 2020. gada 7. septembrī
Nr. 3.4./2020-33

Valsts kancelejai
Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520
vk@mk.gov.lv
kristine.stone@mk.gov.lv

Par grozījumiem Trauksmes celšanas likumā

Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) ir iepazinusies ar šī gada 6. augustā Valsts sekretāru sanāksmē izsludināto likumprojektu “Grozījumi Trauksmes celšanas likumā”.

Delna atbalsta likumprojektu un īpaši aicina atbalstīt paredzētos grozījumus Trauksmes celšanas likuma 10. pantā, papildinot to ar trešo daļu. Svarīgi, lai trauksmes cēlētājs iegūtu aizsardzību sākot no pirmās ziņošanas brīža, nevis no brīža, kad ir iesniegts dokuments ar nosaukumu “Trauksmes cēlēja ziņojums”.

Trauksmes celšanas likuma 10. panta pirmā daļa paredz, ka aizsardzības garantijas trauksmes cēlētājam un viņa radniekiem ir “ar brīdi, kad trauksmes cēlētājs ir cēlis trauksmi šā likuma 4. pantā noteiktajā kārtībā”. Tomēr praksē var būt gadījumi, kad persona atbilst trauksmes cēlēja pazīmēm, ziņo par pārkāpumu vai cenšas to novērst darba vietā, bet nav paspējusi iesniegt formālu dokumentu “trauksmes cēlēja ziņojums”, līdz ar to nelabvēlīgu seku gadījumā aizsardzību nesaņem, kaut arī ir darbojusies atbilstoši trauksmes celšanas mērķim un būtībai.

Valstīs, kur trauksmes cēlēja aizsardzība ieviesta jau vairākus gadus, piemēram, Īrijā, novērots, ka nereti faktiskie trauksmes cēlētāji neapzinās, ka viņi ir trauksmes cēlētāji līdz brīdim, kamēr nepiedzīvo nelabvēlīgas sekas, piemēram, atlaišanu no darba. T.i., personas primāri runā par novērotajiem pārkāpumiem ar kolēģiem un/vai tiešajiem darbu vadītājiem ar mērķi tos novērst. Tikai saskaroties ar pretestību vai nelabvēlīgām sekām persona sāk meklēt palīdzību un resursus un saprot, ka faktiski ir cēlusi trauksmi par pārkāpumu.

Šāda situācija, kad persona par pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm, ziņo iestādei, un rezultātā tiek atlaista no darba, lai netraucētu vai nebojātu iestādes reputāciju, ir iespējama arī Latvijā. Atbilstoši pašreizējam Trauksmes celšanas likuma regulējam šādai personai jau ir par vēlu iesniegt “trauksmes cēlēja ziņojumu”, jo aizsardzība pret negatīvajām sekām un citas garantijas iestāsies tikai no ziņojuma iesniegšanas brīža.

Tāpēc, lai patiesi aizsargātu trauksmes cēlētājus, būtu jāparedz iespēja atsevišķos gadījumos attiecināt aizsardzības garantijas uz atpakaļejošu brīdi, kad personas darbības jau faktiski

atbilda trauksmes celšanas būtībai, bet pirms persona vēl bija iesniegusi formālu dokumentu “trauksmes cēlēja ziņojums”.

Delna aicina lemt par diviem papildu grozījumiem, lai pilnveidotu trauksmes cēlēju aizsardzību Latvijā. Konkrēti aicinām:

1. Precizēt Trauksmes celšanas likuma normas par trauksmes cēlēja atbrīvošanu no juridiskās atbildības

Trauksmes celšanas likuma 10. panta pirmās daļas 6. punkts paredz trauksmes cēlēja atbrīvošanu no juridiskās atbildības. Savukārt Trauksmes celšanas likuma 15. pantā “Trauksmes cēlēja atbrīvošana no juridiskās atbildības” ir skaidrots, ka “*Par trauksmes celšanu atbilstoši šā likuma prasībām, tostarp par normatīvajos aktos noteiktu tādu neizpaužamu ziņu izpaušanu, kuras nav valsts noslēpums, trauksmes cēlējam neiestājas juridiskā atbildība, tostarp civiltiesiskā atbildība un kriminālatbildība*”.

Ne no likuma teksta, ne anotācijas nav nepārprotami izsecināms, vai atbrīvošana no atbildības attiecas tikai uz, piemēram, ierobežotas informācijas vai komercnoslēpuma izpaušanu, ceļot trauksmi, vai arī uz tiem gadījumiem, kad trauksmes cēlējs ir bijis pats iesaistīts kādā pārkāpuma shēmā (piemēram, vai nu baidoties no atlaišanas nepakļaušanās gadījumā, vai pat sākotnēji labprātīgi piedaloties pārkāpuma izdarīšanā), bet tagad vēlas par pārkāpumu ziņot un to novērst. Tāpēc ir nepieciešams nepārprotami atrunāt, vai trauksmes cēlējs tiks atbrīvots no juridiskās atbildības arī par paša dalību darba devēja pārkāpumā.

Citos likumos ir sastopami piemēri par personas atbrīvošanu no atbildības, pat ja persona sākotnēji ir pati piedalījies pārkāpuma izdarīšanā. Piemēram, Krimināllikums paredz atbrīvošanu no atbildības par narkotisko vielu vai šaujamo ieroci labprātīgu nodošanu. Konkurences likumā ir paredzēta “ieciētības programma”, kas ļauj tirgus dalībniekam saņemt atbrīvojumu no soda vai naudas soda samazinājumu par slepena karteļa vienošanās atklāšanu.

Tādējādi likumdevējs vairākkārt ir noteicis, ka ar mērķi veicināt pārkāpumu atklāšanu un novēršanu, ir pamatoti paredzēt personas, kas sadarbojas ar iestādēm, atbrīvošanu no atbildības, pat ja šī persona sākotnēji ir bijusi līdzdalīga. Turklāt ir ņemams vērā arī apstākļi, ka darbinieks atrodas nevienlīdzīgās varas attiecībās ar darba devēju, tāpēc darbinieks var būt spiests iesaistīties pārkāpumā vai neredz iespēju no tā atteikties, neizjūtot nelabvēlīgas sekas. Risks, ka persona varētu tikt saukta pie atbildības par pārkāpumu, var atturēt viņu par to celt trauksmi un tādējādi apdraudējums sabiedrības interesēm turpinātos un netiktu novērsts. Līdz ar to nepieciešams precizēt, ka trauksmes cēlējs tiks atbrīvots no juridiskās atbildības arī par līdzdalību pārkāpumā.

2. Precizēt normas par iespēju celt trauksmi ar biedrības starpniecību

Saskaņā ar Trauksmes celšanas likuma 4. panta pirmās daļas 3. punktu viens no trauksmes celšanas mehānismiem ir trauksmes celšana ar “*trauksmes cēlēju kontaktpunkta vai biedrības vai nodibinājuma, tostarp arodbiedrības vai to apvienības, starpniecību*”. Savukārt Trauksmes celšanas likuma 9. panta 3. punkts paredz biedrībām un nodibinājumiem, tostarp arodbiedrībām un to apvienībām, tiesības “**vērsties iestādē (institūcijā) vai tiesā tāda trauksmes cēlēja vārdā**, kas ir tās biedrs vai persona, kuras intereses tie pārstāv saskaņā ar statūtiem, un aizstāvēt trauksmes cēlēja tiesības un likumiskās intereses”.

No likuma nav nepārprotami secināms, vai ar šīm piešķirtajām tiesībām vērsties institūcijās “trauksmes cēlēja vārdā” ir saprotams likumisks pilnvarojums pārstāvēt trauksmes cēlēju vai domāts kāds cits pārstāvības modelis. Salīdzinājumam, piemēram, Civilprocesa likumā ir piešķirtas tiesības prokuroram vērsties tiesā aizskartās personas vārdā vai bāriņtiesai pārstāvēt bērnu bez papildus pilnvaras noformēšanas. No likuma teksta vai anotācijas nav izsecināms, vai likumdevējs ir piešķīris biedrībai, piemēram, Delnai, tik plašu pilnvarojumu – vērsties ar iesniegumu iestādē vai prasības pieteikumu tiesā, nevis savā vārdā, atstāstot uzzināto gadījumu un tā apstākļus, bet gan kā likumiski pilnvarots pārstāvis trauksmes cēlēja vārdā un papildus pilnvaras noformēšana nav nepieciešama.

Tāpat arī nav nepārprotami secināms, vai gadījumā, kad biedrība vai nodibinājums vērsas iestādē (institūcijā) trauksmes cēlēja vārdā, vai biedrība drīkst būt tā, kas veic trauksmes cēlēja pseidonimizāciju un var neatklāt trauksmes cēlēja datus iestādei. Delna vairākkārt ir saņēmusi potenciālo trauksmes cēlēju lūgumu vērsties ar iesniegumu attiecīgajā iestādē viņu vietā, jo, neskatoties uz to, ka likums aizliedz nelabvēlīgu seku radīšanu, cilvēki baidās, ka darba devējs uzzinās, kas bija ziņotājs, un sekos atļaišana no darba. Tomēr Trauksmes celšanas likums šādu kārtību, ka trauksmes cēlēja dati varētu palikt pie biedrības, vienlaicīgi trauksmes cēlējam saņemot likumā noteikto aizsardzību, šobrīd neparedz. Šobrīd biedrība varētu tikai vērsties iestādē, atstāstot trauksmes cēlēja izklāstīto gadījumu, bet neatklājot viņa identitāti; tomēr šādā situācijā trauksmes cēlējs nesaņemtu likumā noteikto aizsardzību, jo formāli nebūtu iesniedzis trauksmes cēlēja ziņojumu.

Līdz ar to ir nepieciešams precizēt Trauksmes celšanas likuma normas attiecībā uz trauksmes celšanu ar biedrības vai nodibinājuma starpniecību, lai pasargātu trauksmes cēlējus un novilktu skaidras kompetenču un tiesību robežas.

Cieņā

Direktore

(paraksts)*

Liene Gātere

*Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu